

UDK: 75 : 373.34

Pregledni članak

Primljeno: 14. 02. 2007.

Prihvaćeno: 24. 03. 2007.

UDŽBENIK U NASTAVI LIKOVNE KULTURE

Ivana ČALO, dipl. učiteljica

Mr.sc. Dubravka KUŠČEVIĆ

Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za učitelje

Sažetak: *Cilj ovoga rada bio je istražiti koriste li učitelji i učenici udžbenik iz likovne kulture u nižim razredima osnovne škole (koje udžbenike, zašto, tko je o izboru odlučio, i u kojem se dijelu sata udžbenik koristi). Također je istraženo što učitelji misle o značenju udžbenika za motivaciju djece te što misle o korisnosti udžbenika u likovnoj nastavi.*

U istraživanju postavljene su sljedeće hipoteze: 1. Veći broj učitelja povremeno u nastavi koristi udžbenik iz likovne kulture. 2. Udžbenik učiteljima najviše koristi u uvodnom dijelu sata 3. Učenici u velikom broju ne koriste udžbenik/radne listiće iz likovne kulture.

Analiza rezultata istraživanja pokazala je da su potvrđene sve navedene hipoteze. Naime, 50, 5 % učitelja povremeno u nastavi koristi udžbenik iz likovne kulture, te ga najviše koriste u uvodnom dijelu sata (60, 90 %). Potvrđena je i treća hipoteza da čak 74 % učenika ne koriste udžbenik iz likovne kulture.

Ključne riječi: *nastava likovne kulture, udžbenik likovne kulture, razredna nastava, učenici, učitelji*

1. Uvod

Efikasnost nastave ovisi o brojnim komponentama kao što su učitelj, učenik i nastavni sadržaj kao bitne odrednice nastavnog procesa. Međutim, kvaliteta nastave ovisi i o sredstvima kojima se izvodi, a jedno od vrlo značajnih sredstava jest udžbenik. Međuovisnost nastave i udžbenika treba tražiti u procjeni utjecaja nastave na udžbenik i udžbenika na nastavu. Njihovo strukturalno razmatranje nije ni moguće provoditi odvojeno (jer kao što suvremeno organizirana nastava predstavlja suvremeno koncipiran udžbenik, isto tako suvremeno koncipiran

udžbenik pretpostavlja suvremeno organiziranu nastavu).¹ Udžbenik je najširi i najviše upotrebljavan tekstualni izvor znanja u školi, koji je dostupan svim učenicima te oni mogu samostalno na njemu raditi. Udžbenik potiče i angažira misaonu aktivnost učenika, formira u njega emotivni odnos prema određenim sadržajima nastave, razvija učenikove izražajne sposobnosti i potiče samostalnost i oblikovanje stvaralačkih komponenti ličnosti.²

Udžbenik za likovnu kulturu je specifičan udžbenik (kao što je i sam predmet), koji ne podliježe čvrstoj znanstvenoj sistematici, već svojom kompozicijom i rasporedom teksta i slika djeluje stimulativno na učenje likovnih sadržaja, omogućava da se neki problem analizira, ali i da se, nakon nastavnog sata, knjiga prelistava i gleda te tako održava interes djece prema likovnim aktivnostima.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH izdalo je Katalog odobrenih udžbenika za osnovnu školu u školskoj godini 2006./2007.³ Udžbenici likovne kulture neobvezni su školski materijali u razrednoj nastavi.

2. Istraživanje

2.1 .Cilj istraživanja

Ovim istraživanjem željeli smo utvrditi koriste li učitelji i učenici udžbenike iz likovne kulture u razrednoj nastavi i zbog čega ih koriste. Shvativši važnost i korisnost udžbenika likovne kulture, postavili smo, dakle, osnovni cilj svojeg istraživanja:

Istražiti primjenu udžbenika likovne kulture u nižim razredima osnovne škole, a s obzirom na cilja istraživanja, postavili smo sljedeće hipoteze: 1. Veći broj učitelja povremeno u nastavi koristi udžbenik iz likovne kulture. 2. Udžbenik učiteljima najviše koristi u uvodnom dijelu sata 3. Učenici u velikom broju ne koriste udžbenik/radne listiće iz likovne kulture.

2.2. Uzorak ispitanika

Istraživački uzorak na kojemu je provedeno anketiranje bili su učitelji razredne nastave (200 učitelja) odabranih metodom slučajnog izbora iz osnovnih škola u Splitu i izvan Splita. Istraživanje je provedeno u *splitskim osnovnim školama*: O. Š. Pujanke; O. Š. Bol; O. Š. Brda; O. Š. Manuš; O. Š. Plokite; O. Š. Blatine-Škrape; O. Š. Gripe; O. Š. Ravne njive; O. Š. Split 3; O. Š. Sućidar;

¹ Malić, J. *Koncepcija suvremenog udžbenika*. Školska knjiga, Zagreb, 1986., str. 32.

² Malić (1986), str. 15.

³ *Katalog odobrenih udžbenika za osnovnu školu u školskoj godini 2006. / 2007.* Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. (<http://public.mzos.hr/Download/2006/08/22/katalog-06-07.pdf>)

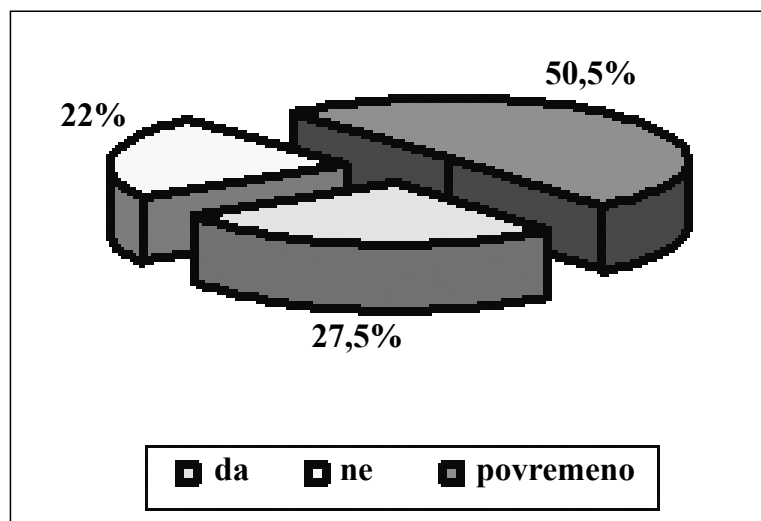
O. Š. Lučac; O. Š. Meje; O. Š. Pojišan; O. Š. Spinut; O. Š. Trstenik; O. Š. Visoka, te u osnovnim školama *izvan Splita*: O. Š. "Don Lovre Katića"- Solin; O. Š. "Ivana Lovrića"- Sinj; O. Š. "Kraljice Jelene"- Solin; O. Š. "1. listopada 1942."- Čišla, Kostanje; O. Š. "Fra Pavla Vučkovića"- Sinj; O. Š. "Stari Jankovci"- Stari Jankovci, Orolik (Slavonija); O. Š. "Trilj"; O. Š. "Braća Radić" - Ogorje Donje; O. Š. "Dinka Šimunovića"- Hrvace; O. Š. "Ilača- Banovci"- Ilača (Slavonija); O. Š. "Ivan Duknović"- Marina; O. Š. "Knin"; O. Š. "Marko Marulić"- Sinj; O. Š. "Stobreč", O. Š. "Žrnovnica".

2.3 Prikupljanje podataka i obrada podataka

Prikupljanje podataka izvršeno je anonimnim anketnim upitnikom zatvorenog tipa, koji je sadržavao 10 pitanja. Anketni upitnik sadržavao je i uputu o rješavanju Istraživanje je provedeno od početka do kraja rujna 2006. godine. U obradi prikupljenih podataka koristili smo izračunavanje postotaka te grafičke prikaze.

3. Analiza i interpretacija rezultata

• U prvom pitanju učitelji su trebali odgovoriti *Koriste li u nastavi udžbenik iz likovne kulture?* Iz *grafikona 1* vidljivo je da od dvjesto anketiranih učitelja 27,5 % koristi likovni udžbenik, najveći postotak učitelja 50,5 % povremeno koristi udžbenik iz likovne kulture, a u najmanjem postotku 22 % učitelja u likovnoj nastavi ne koristi udžbenik.

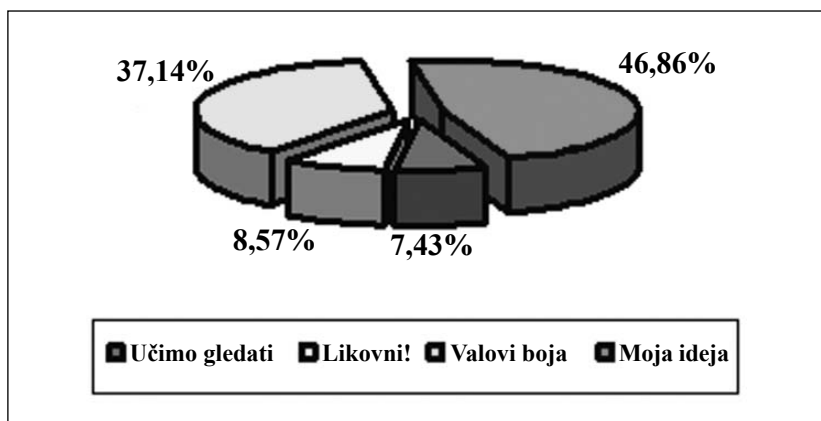
Grafikon 1. Koristite li u nastavi udžbenik iz likovne kulture?

• Na pitanje *Koji udžbenik/radne listiće koristite* naravno, nisu odgovorili svi učitelji, nego samo oni koji su u prvom pitanju odgovorili da udžbenik koriste (156).

7, 43 % odgovora odnosi se na korištenje udžbenika “Učimo gledati” autora Miroslava Huzjaka. 8,57 % pripada udžbeniku “Likovni!” autorice Sanje Jakovljević, dok je 37, 14 % odgovora učitelja opredijeljeno je za “Valove boja” Emila Roberta Tanaya.

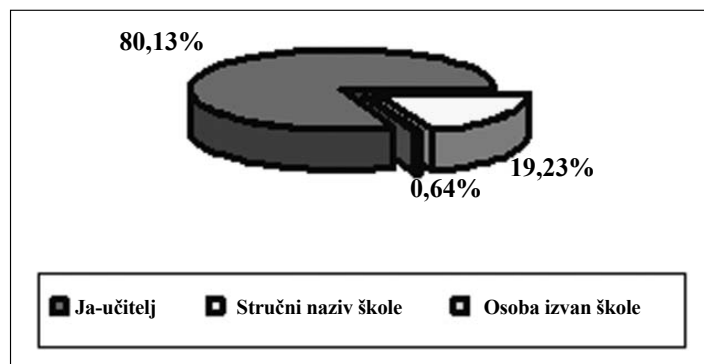
Najveći postotak odgovora pripada udžbeniku “Moja ideja” autorica Renate Harapin Mehkek, Gordane Ivančić i Ivane Devernay Cimić (46, 86 %).

Dakle, najveći broj učitelja odabire udžbenik “Moja ideja”, nešto manji broj odabire udžbenik “Valovi boja”, a u manjem postotku u nastavi likovne kulture u osnovnoj školi koristi se udžbenik “Likovni!” i “Učimo gledati”. Rezultati su prikazani u **grafikonu 2**.

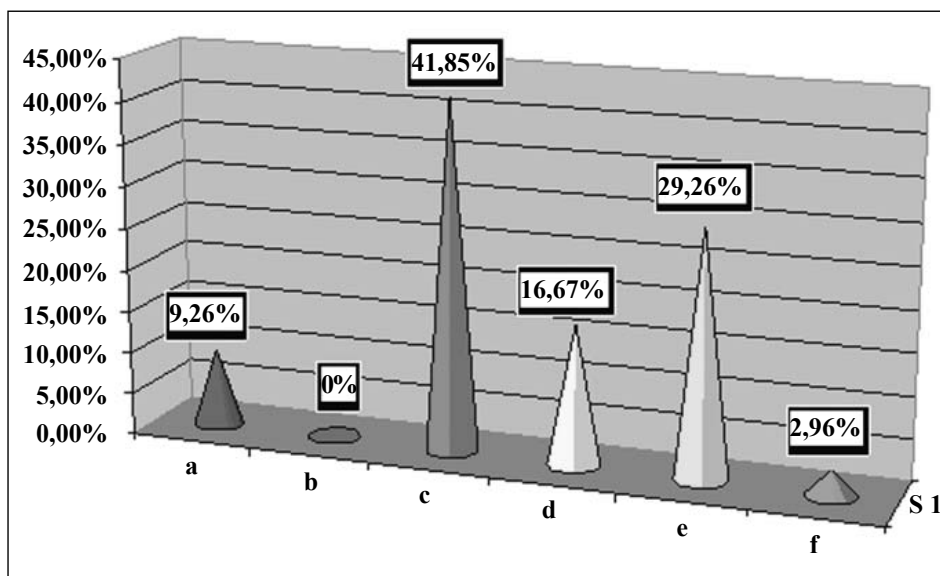
Grafikon 2. Koji udžbenik/radne listiće koriste učitelji?

• Grafikon 3 prikazuje odgovor na pitanje *Tko je odlučio o izboru tog udžbenika?*. Od sto pedeset i šest učitelja (koji su odgovorili na ovo pitanje), 80, 13 % je samostalno izabralo dotični udžbenik (odnosno, odgovorili su “ja-učitelj”), a 19, 23 % se izjasnilo da je o izboru odlučio stručni aktiv škole. Samo se jedan učitelj izjasnio da je za izbor odgovorna osoba izvan škole. Poznato je da nakon što stručno povjerenstvo potvrdi i ministar potpiše odluku o prihvaćanju udžbenika za uporabu u školi, slijedi odluka učitelja o izboru konkretnog udžbenika. Učitelj je, dakle, bitna osoba za prihvaćanje odobrenih udžbenika. To se i vidi iz dobivenih rezultata, ali u nekim školama odluku o udžbeniku preuzeo je stručni aktiv škole. Veoma je zadovoljavajući podatak da nema pritisaka za izbor udžbenika od strane osoba izvan škole (samo jedan učitelj navodi ličnost nakladnika!).

Grafikon 3. Tko je odlučio o izboru udžbenika?

• U četvrtom pitanju željeli smo doznati *Razlog odabira dotičnog udžbenika*. Iz grafikona 4 vidljiv je odnos izabranih razloga odabira udžbenika, odnosno navedeni su osnovni kriteriji kojima su se učitelji vodili prilikom izbora udžbenika.

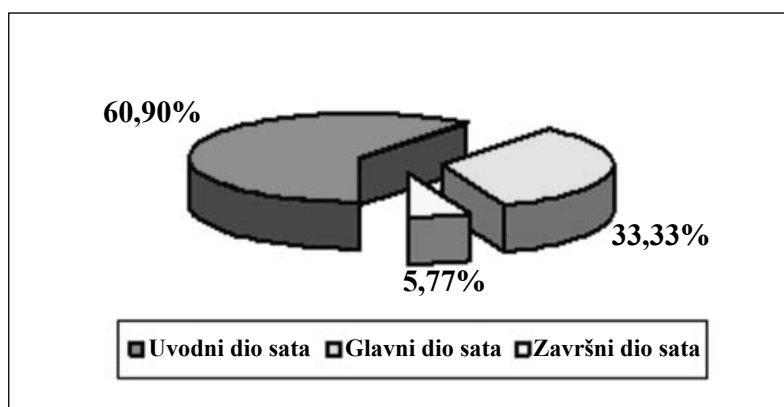

Grafikon 4. Razlog odabira udžbenika.

- a) tisak i opći izgled privlačni
 b) cijena
 c) nudi učiteljima praktične savjete
 d) mogućnost prilagodavanja učenicima različitih sposobnosti
 e) omogućuje postupno osvježavanje, usvajanje i savladavanje likovnog jezika
 f) ostalo

Uočavamo da učitelji najčešće biraju onaj udžbenik iz likovne kulture koji im nudi praktične savjete u radu (41,85%). Određeni postotak 16,67% učitelja bira udžbenik na osnovi pružanja raznih mogućnosti prilagođavanja učenicima različitih sposobnosti. Manji broj je onih kojima je osnovni kriterij izbora udžbenika tisak i njegov opći izgled (9,26%), kao i onih koji među navedenim odgovorima nisu pronašli odgovarajući pa su se opredijelili za odgovor "ostalo" 2,96%. Nijednom učitelju nije osnovni kriterij izbora udžbenika likovne kulture njegova cijena, dok 29,26% učitelja bira udžbenik zbog toga što učenicima omogućava postupno osvještavanje, usvajanje i savladavanje likovnog jezika.

• Na pitanje *U kojem Vam dijelu nastavnog sata najviše koristi udžbenik?* 60,90 % učitelja se izjasnilo da im udžbenik najviše koristi u uvodnom dijelu sata, 33,33 % učitelja najviše udžbenik koriste u glavnom dijelu sata, a samo 5,77 % najviše ga koriste u završnom dijelu sata. Ovi su rezultati prikazani u **grafikonu 5**.

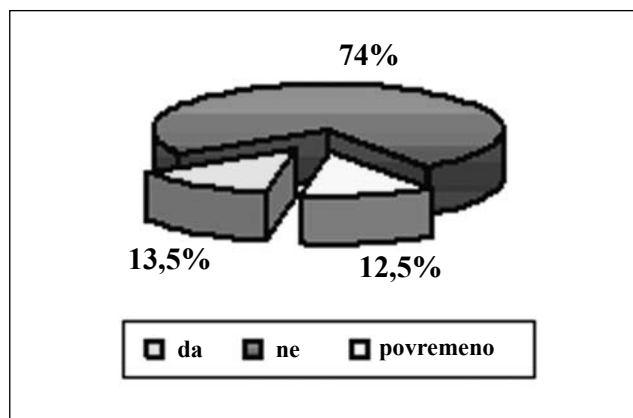

Grafikon 5. U kojem dijelu nastavnog sata učitelji najviše koriste udžbenik?

Sljedeća tri pitanja odnose se na učenikovo korištenje udžbenika/radnih listića iz likovne kulture.

• U **grafikonu 6** vidljiv je odgovor na sljedeće pitanje koje smo postavili učiteljima *Koriste li učenici vašeg razreda udžbenik/ radne listiće iz likovne kulture?*, od anketiranih dvjesto učitelja 13,5 % odgovorilo je da učenici koriste udžbenik iz likovne kulture, a 12,5 % izjasnilo se da učenici samo povremeno koriste udžbenik / radne listiće. 74 % učitelja odgovorilo je da njihovi učenici ne koriste udžbenik iz likovne kulture.

Iz ovoga je vidljivo da učenici u velikom postotku ne koriste udžbenik ili radne listiće iz likovne kulture, a tek u manjem postotku ga koriste ili ga povremeno koriste.

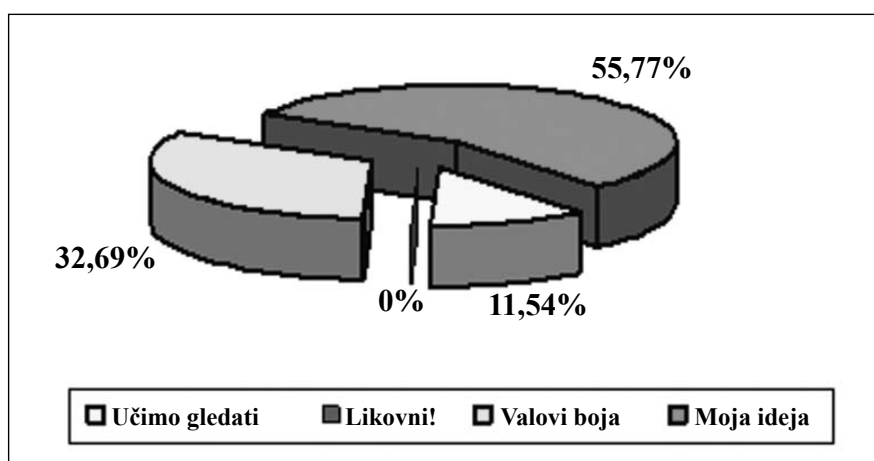

Grafikon 6. Koriste li učenici udžbenik/radne listiće iz likovne kulture?

• Sljedeće pitanje na koje je odgovorilo pedeset i dvoje učitelja (jer učenici ostalih učitelja ne koriste udžbenik iz likovne kulture) glasil je *Koji udžbenik/radne listiće koriste učenici?*

11,54 % učenika koristi udžbenik Miroslava Huzjaka "Učimo gledati", dok nijedan učitelj nije naveo učeničko korištenje udžbenika "Likovni!" autorice Sanje Jakovljević. Nadalje, 32,69 % učenika koristi udžbenik / radne listove "Valovi boja" E. R. Tanayja, a 55,77 % koristi udžbenik "Moja ideja" autorica Renate Harapin Mehkek, Gordane Ivančić i Ivane Devernay Cimić.

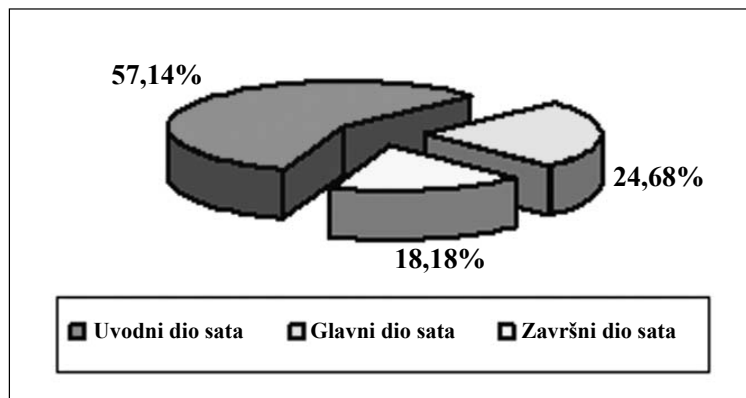
Rezultati su prikazani u *grafikonu 7*, u kojem uočavamo da učenici u najvećem postotku koriste udžbenik "Moja ideja" i "Valovi boja", manje koriste "Učimo gledati", a udžbenik "Likovni!" ne koristi nijedan razredni odjel.

Grafikon 7. Koji udžbenik/radne listiće koriste učenici?

• *U kojem dijelu nastavnog sata učenici koriste udžbenik/ radne listiće?* Bilo je naše osmo pitanje iz čijih se odgovora moglo se ustanoviti da odgovor “*uvodni dio sata*” ima najveći postotak - čak 57,14 %. Odgovor “*glavni dio sata*” ima 24,68 %, dok “*završni dio sata*” ima najmanji postotak - 18,18 %.

Ovi rezultati vidljivi su iz **grafikona 8**.

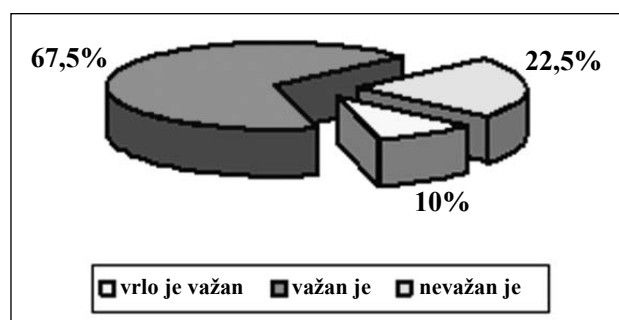
Grafikon 8. U kojem dijelu nastavnog sata učenici koriste udžbenik?

Posljednja dva pitanja odnosila su se na učiteljevo ocjenjivanje značenja udžbenika u motivaciji učenika, te korisnosti udžbenika iz likovne kulture u razrednoj nastavi.

• *Kako ocjenjujete značenje udžbenika u motivaciji učenika za rad?* bilo je naše slijedeće postavljeno pitanje.

Od dvjesto anketiranih učitelja, 10 % smatra da je udžbenik vrlo važan u motivaciji učenika, 67,5 % smatra da je važan, a 22,5 % smatra da je udžbenik nevažan u motivaciji učenika.

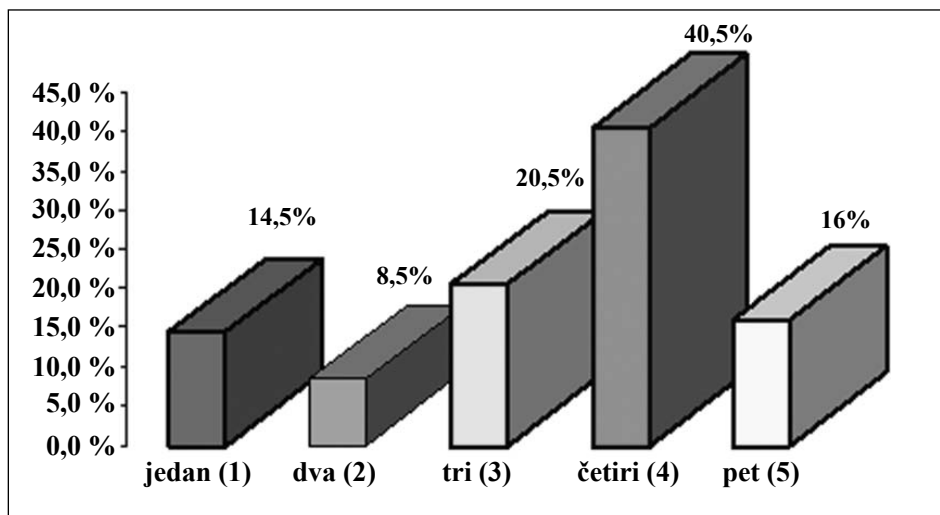
Dakle, najveći postotak učitelja smatra da je udžbenik važan u motivaciji učenika za rad u okvirima nastave likovne kulture (vidi **grafikon 9**).

Grafikon 9. Značenje udžbenika u motivaciji učenika za rad

• *Korisnost udžbenika iz likovne kulture* 14,5 % učitelja (od dvjesto anketiranih) ocjenjuje ocjenom 1. Ocjenu 2 daje 8,5 % učitelja, dok ocjenom 3 korisnost udžbenika ocjenjuje 20,5 % učitelja. Za ocjenu 4 opredijelilo se 40,5 %, i naposljetku ocjenom 5 korisnost udžbenika ocijenilo je 16 % učitelja.

Iz *grafikon 10* jasnije su vidljivi ovi rezultati.

Grafikon 10. Kako ocjenjujete korisnost udžbenika iz likovne kulture u razrednoj nastavi?

Zaključak

Ovim istraživanjem utvrdili smo koriste li učitelji i učenici udžbenik iz likovne kulture u nižim razredima osnovne škole. Na temelju rezultata istraživanja možemo zaključiti da su potvrđene sve tri prethodno postavljene hipoteze.

Naime, 50,5 % učitelja **povremeno u nastavi koristi udžbenik iz likovne kulture**, te ga najviše koriste u **uvodnom dijelu sata** (60, 90 %). Ovakav smo rezultat i očekivali, (iako udžbenik nije obvezan) budući da udžbenici nude mnoštvo primjera za pripremanje i motiviranje učenika na rad, dok se rješavanje likovnog problema (u glavnom dijelu sata) i vrednovanje (u završnom dijelu) češće odvija bez korištenja udžbenika (iako možemo navesti i zadovoljavajući postotak upotrebe u glavnom dijelu sata - 33,33 %). Potvrđena je i posljednja hipoteza: **čak 74 % učenika ne koriste udžbenik likovne kulture**.

(Pojedini su učitelji, prilikom provođenja ankete, kao razloge djetetovog nekorištenja udžbenika, navodili neopterećivanje učenika dodatnim udžbenicima - koji su neobvezatni, ili pak oslobađanje njihovih roditelja od dodatnih troškova).

Moramo naglasiti da se pojedini učitelji nisu detaljnije susretali s navedenim udžbenicima, a neki su se i iznenadili njihovim mogućim korištenjem u

nastavi te su uporno negirali i odbijali bilo kakvu pomisao o upotrebi udžbenika likovne kulture na svom nastavnom radu. Stoga smo bili neugodno iznenađeni ravnodušnošću nekih učitelja prema mogućem obogaćivanju vlastitog rada. Što se tiče odabira određenog udžbenika/radnih listića, mogli smo ustanoviti da učitelji u najvećem postotku koriste udžbenik "Moja ideja" (čak 46,86 %). U velikom postotku učitelji koriste i udžbenik / radne listiće "Valovi boja" (37,14 %).

Čak 80,13 % učitelja je samostalno odlučilo o tom izboru, a kao razloge tog odabira u najvećem postotku naveli su pružanje praktičnih savjeta učiteljima. I učenici udžbenik koriste najčešće u uvodnom dijelu sata (57,14 %), dok ga u završnom dijelu najmanje koriste. U najvećem postotku (55,77 %) učenici (kao i učitelji) koriste udžbenik "Moja ideja" i "Valovi boja" (32,69 %). Razlog takvom odabiru mogu biti, između ostalog, i radni listići koje nude autori tih dvaju udžbenika.

Rezultati su također pokazali da 67,5 % učitelja smatra da je udžbenik važan u motivaciji učenika za rad (pojedini učitelji koji ne koriste udžbenik niti ga koriste njihovi učenici izjasnili su se da je udžbenik važan u motivaciji; stoga ostaje pitanje zašto ga ne koriste?!). Čak 22,5 % učitelja smatra da je udžbenik nevažan u motivaciji za rad. Što se tiče ocjene korisnosti udžbenika iz likovne kulture u razrednoj nastavi, najveći postotak učitelja daje ocjenu četiri (4) i tri (3). Najmanji postotak pripao je ocjenama jedan (1) i dva (2).

LITERATURA

1. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996.): *Vizualno- likovni odgoj i obrazovanje*. Educa, Zagreb,
2. Harapin Mehkek, R., Ivančić, G., Devernay Cimić, I. (2005): *Moja mala/ velika ideja. Udžbenici s radnim listićima iz likovne kulture od 1. do 4. razreda osnovne škole*. Znanje, Zagreb,
3. Huzjak, M. (2002): *Učimo gledati 1- 4. Priručnik likovne kulture za nastavnike razredne nastave*. Školska knjiga, Zagreb
4. Huzjak, M. (2002): *Učimo gledati. Priručnici likovne kulture za učenike od 1. do 4. razreda osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb
5. Jakovljević, S. (2004): *Likovni! Priručnici likovne kulture za učenike od 1. do 4. razreda osnovne škole*. Profil, Zagreb
6. Jakubin, M. (1990): *Osnove likovnog jezika i likovne tehnike. Priručnik za likovnu kulturu*. Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
7. Karlavariš, B. (1991): *Metodika likovnog odgoja 1*. Hofbauer, Rijeka
8. Malić, J. (1986): *Koncepcija suvremenog udžbenika*. Školska knjiga, Zagreb,
9. Milat, J. (2005): *Osnove metodologije istraživanja*. Školska knjiga, Zagreb

10. Poljak, V. (1980): *Didaktičko oblikovanje udžbenika i priručnika*. Školska knjiga, Zagreb
11. Tanay, E., R. (2002): *Valovi boja. Radni listići za likovnu kulturu*. Školska knjiga, Zagreb
12. Balić, N. (2001): "Umjetnički odgoj i obrazovanje", *Napredak*, 142 (1), Zagreb
13. Kuščević, D. (2002): "Negativne pojave i ometanje stvaralaštva u dječjem likovnom izražavanju", *Zbornik radova. Drugi dani osnovne škole- Prema kvalitetnoj školi*, Hrvatski pedagoško - književni zbor - Ogranak Split, Split
14. *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006.
15. Katalog odobrenih udžbenika za osnovnu školu u školskoj godini 2006./2007. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. (http://public.mzos.hr/Download/2006/08/22/katalog_06_07.pdf)
16. Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. (http://www.vlada.hr/Download/2006/05/26/36_31_3_2006_Zakon_o_udžbenicima_za_osnovnu_i_srednju_školu.htm)

UDC: 75 : 373.34

Review article

Accepted: 14. 02. 2007.

Confirmed: 24. 03. 2007.

TEXTBOOK IN THE VISUAL ARTS CULTURE TEACHING

Ivana ČALO (Split)

Dubravka KUŠĆEVIĆ (Split)

Šk. vjesn. 56 (2007.), 1-2

Summary: *The goal of this study was to determine whether teachers and students use art textbooks in the lower grades of elementary school (which textbooks are used, why, who decides on the choice of the textbook, and in which part of the class the textbook is used). We also researched teachers' opinion about the importance of textbooks in the motivation of children and about usefulness of textbooks in art classes.*

The study had the following hypotheses: 1. Majority of teachers occasionally use textbooks in art classes. 2. Teachers use the textbooks mostly at the beginning of class. 3. The majority of students do not use art textbook or workbook at all.

The analysis of the study results has shown that all of the above hypotheses have been confirmed. Namely, 50, 5% of the teachers occasionally use art textbooks, mostly in the introductory part of the class (60, 90%). The third hypothesis was also confirmed: 74% of the students do not use art textbook at all.

Key words: *visual arts culture teaching, visual arts culture textbook, class teaching.*